

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՂԱԶԱՆԵՒՍ ԴԱՆԱԶԱՐ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

ԳՈՂԵՍ, ԴԱՆԱԹԻԱ, ԷՍԿԻ ՊԱՆԳ ՕՍՄԱՆԻ

Գրականության ոլորտում նման կամ այլ գրողներ
ևս չի գործել

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK

GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTT.

CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՉՈՐԵՔԴ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՅՈՂԱԶԱՆԵՒՍԻ ՊԱՐԱՑՈՒՄ

Պարտիկ	300	75	դր.	Մեծի
Պարտիկ	150	40	»	»
Պարտիկ	300	100	»	»
Պարտիկ	150	50	»	»
Պարտիկ	75	25	»	»
Օտար կրկին	300	25	»	»
Ռուսիա	300	10	»	»

Թղթատարի ծախքը խմբագրության վրայ
[Դրամի փոխարեն փոստայի փուլ կ'ընդունուի 115 դր.

غلطه اسکی باقی غنائیده

میره نیک غزنه می اداره سته

10 ՓԱՐԱՅ

ԳԵՂԵՑՈՒՆ ԸՆՏԵՆԱՅԻՆ

Երբ կին մը յղի է, զինքը չըր-
կարողանա չհանդիպել տղեկ առար-
կանը. ասոնց դրոշմը կրնայ ար-
դարեւ կաղնուելու վրայ եղող
մեղքին դէմքին վրայ: Երբ կը
կրնայ անհաշիվ, ամէն մարդ կը շա-
տաւ կարելի եղածին չափ զեղի-
նակ առարկաներով շրջապատել
ընտելայ օրակցի զեղեցիկութեան
նկատ ընտելանայ: Մեծցած դարոց
գացող տղան զեղեցիկութեան դա-
շտափառութիւնը դարձաւ մեղքի
նկատ կը դարձաւ օրակցի: Գեղեցիկ-
ութիւնը միայն նիւթական առար-
կաներով մէջ չէ որ կը վնասուի
այլ նաեւ բարոյական աշխարհի մէջ
ալ: Հոս է որ տարօրինակ տեսա-
րաններու հանդիսատես կ'ըլլանք:
Պարտիկները զեղեցիկութեան դաշ-
տարին ընտելանելու շանքերը ը-
նտելով հանդերձ քրիստոնէայ աղ-
կերը միեւնոյն ժամանակ դարձ-
նակ կը վարժեցնեն բարոյա-
կան ամէն կարգի տղեկութեան
արեւակներու: Գեղեցիկութեան դա-
շտը համար շատ տեղ անհոգու-
թիւն կը տիրէ, փափաքները չեն
կրողորոշուի, միջոցներ կը պակ-
սին, բայց բարոյական տղեկու-
թեան դասերուն համար եղանակը
ապահով է եւ միանգամայն պար-
տաւորիչ: Այս մասին ձգեմք եւ-
րոպական դարձեցնելու ու միայն
մերկենք ուրիշ դրամի:

Գրողը գացող տղան երբ քիչ
լը կարգաւ զրեւ կը սորվի ահա-
տակ ինչ պատկերներ կը դրոշ-
մակն անոր թաւր ուղեղին վրայ:
Չաւանքն որ կը ծիծաղին քիչ մը
շատ գիտի խառն իրենց հոր լրայ,
մարդիկներ որ կը վաճառեն իրենց
թովիքը, ու ստալիստութիւններով
կը խաբեն իրենց ծերունի հայրը,
կին մը որ իր ամուսնին պաշտօն-
եային վերաբերուի կը խլէ: Մահ,
արհաւիրք, նախանձ, ատելութիւն,
պանծութիւն, ահա այն բոլոր տե-
սարանները որոնց պլոտիկոյ կ'ըն-
տաննան ինքն տղան միտքին ու
օրին:

Միջնադարեան մոլեռանդական
աւանդութիւններն են որ անգագ-
ապէս, վարժութեան ձեւին տակ,
լը շարունակուին դարձեցնել մէջ:
Դժգոյն պատճառ կայ տղան մը ծա-
նոթացնելու բարոյական աղտոտու-
թիւններ որոնց վրայ գաղափար
լուին: Միթէ ճշմարտութիւն չէ
որ չափահաս մը իսկ երբ պարտա-
ւորուի երկար ատեն աղտոտ մի-
ջակայի մը մէջ ապրիլ, ա'լ իրեն
ծայրայեղ կերպով զգուշի չեն եւ-
րեւնար կեդրոնութիւնները որոնց-
մէ կը դարչէր: Գէշին ալ, աղտոտին
ալ մարդ կը վարժի կը պարզուի տը-
ղուն աչքին շարունակեան տեսարաններ
ընթերցող զգուշացնեն կեանքի մէջ
այդ տեսակ ոճիւններու հետեւելէ,
բայց սխալ: Ինչ որ տեսնէ աչքը,
ինչ որ լսէ ականջը, անոնց կը
վարժի տղան: Ամէն գաղտնի գրի

դաս կուտան, միթէ տեսնուած
է որ վարժապետ մը նախ ծուռ,
այլանդակ դիմեր, ամենատղեկ
դիմեր տղուն աչքին առջեւ զին
օրակցի տղեկութեան զեղեց-
կութիւն սորվի: Լուսած է որ
երաժշտութեան դասատու մը նախ
սխալ ձայներու վարժեցնէ աշա-
կերտը որպէս զի հակառակը սոր-
վի: Բնաւ. ձեռքը որ դէշի կը
վարժի, ականջը որ սխալի կ'ըն-
տելանայ, ա'լ դժուարաւ կը շտա-
կուին: Ինչո՞ւ այսպէս չըլլայ նաեւ
բարոյական աշխարհին մէջ ալ:
Ձգեմք որ նոյնիսկ այդ դասերուն
մէջ շատ պարզ չէ որ չարագործը
իր պատիժը կը կրէ: Վերջապէս
Յակոբ նահապետն է որ իր Յով-
սեփիկ վրայ կուտայ իր ծերութեան
օրերուն մէջ. այդ ինքն տղան է
որ կը վաճառուի ու կը տառապի,
իսկ եղբայրներուն դիմին ինչ
փորձանք կուտայ:

Իր հասնի ատեն մը որ տղան
պատանի կ'ըլլայ, կը մօտենայ եւ-
րիտասարդութեան, միտքը բաց-
ուած է, դատելու և խորհելու
կարողութիւնները քիչ շատ զար-
գացած են, ան ատենն է որ եթէ
կ'ուզէ սորվեցնէք իրեն այդ
բաները, միտքը մեծ չըլլար, մա-
նաւանդ որ խորհելու քիչ շատ
կարող տղան կրնայ իր վարժա-
պետին անանկ հարցումներ ընել
որ այն ինքն ալ չիմտած մնայ:
Ամէն պարագայի մէջ լաւագոյն
է որ մարդկային ընտելութեան,
կեանքի այդ մեծ պատմութիւնը
պահուի այն օրերուն երբ պատա-
նին ա'լ երիտասարդ է, ու ինքն-
իրեն կրնայ կարգաւ, զգաւ,
խորհիլ, դատել:

Ինչ որ գեղեցիկ է, բարոյա-
կան է, սիրտը աշունակեցնելու կը
ծառայէ, ա'ն միայն սորվեցնենք
տղաներուն: Միայն թող թողունք
կեանքին շարունակութեանը:

Ա. Ա.

ՊԱՅԱՋԻՏԵՆ ԱՆԱՇԿԵՐՏ

Բ

Այս կերպի վարժարանները նոյն օ-
րերը հարանքի պատճառաւ փակ ըլ-
լալու համար, չկրցայ մօտէն դադա-
փար մը կաղնել անոց վրայ: Միայն
սա ձեռք է թէ Միացեալ-Լիկերութիւնը
ձեռքէն եկածը կ'ընէ լաւ գիտի մը մէջ
ընելու համար դասերը: Երբեմն մեղ
կը հանդիպին դպրոցի աշակերտներ,
գլուխը բաց, ոտքը՝ բոլորի, հազիւ
ցնցոտի մը մէջ պատասխարուած, ծա-
ռայելու ծայրայեղ տրամադրի: Ուսու-
ցիչներու մէջ կը տիրէր կատարեալ հա-
մերձիկութիւն մը, ինչ որ շատ գնա-
հատելի է եւ օգտակար վարժարանին:
Վարժարաններու Ա. դասատուն հայր-
տութիւն ցոյց կուտար իր աշակերտու-
նին հարսնանալը, մանաւանդ հեռաբը-
նակ լաւ երիտասարդի մը հարսնանալը
տեսնելով:

Եթէ տարի առաջ մի անգամ եւս
տեսնած ըլլալուս այս գիւղաքաղաքը,
այժմ շատ զարմացաւ տեսնելով այն ա-
հագին յետաշրջումը, որ կատարուէր
մանաւանդ վերջին տարիներու սղու-
թեան պատճառաւ:

Երկրորդ օրը ա'լ հարսնանք է, հա-
-

լերուած ենք հարսին տունը. իրիկունը
խմբովին կ'ելլենք վարժարանէն, կ'եր-
թանք այն տեղը. նահապետական ըն-
դարձակ տուն մը, որուն կեդրոնը գե-
տեղուած է նահապետական թոյնիւր-
առաստաղը եւ պատերը թոյնիւրի ար-
ձակած ծուխէն այնքան միտոտէր էին
որ երբեմն վրանիս կը թափէր այդ մու-
խէն կաղնուած նիւթը: Պատին տակը
փռուած մէկ քանի կտոր բազմոցներու
վրայ նստեցանք ծալապատիկ. քիչ մը
աւելի յանդուգնեալ տեղաւորուեցան մէկ
անկիւնը դուռն ուսուցիչներու վրայ:

Սյուսեղի մեծարանցը օդին է, եւ
ոստիկոն երիտասարդ մը մէկ ձեռքը
չէր միւս ձեռքը գաւաթը բռնած՝ կար-
գով օդի կը հրաժեշէր նստողներուն՝ ու-
րոնք միայն ագիւ սեռն են. գեղեցիկ
սեռը կ'ընտան է տան այն անկիւնին
մէջ, ուր լամպի լոյսը չի կրնար հաս-
ցնել իր աղօտ ճառագայթները:

Ամէն բան նահապետական է, միայն
կիներու աշխարհի գոյն նաեւ մուծի
մէջ պահուելու կարծեմ նահապետա-
կան չէ, մէկ ալ նահապետական թըմ-
բուկին տեղն անցեր էր թեկերը բրդած
ջութակի մը: Կերակուելն վերջ կ'ա-
ռուէր անունը շատ հաճելի չափով դար-
հետադարձ ակնհայտ, մանաւանդ,
երբ գիտեն թէ հարսնուոր ենք. այն-
տեղ կը սկսի նահապետական չորօրը
(պար): Յանկարծ կ'ընդարձակուի
թիւն, երիտասարդն ու երիտասարդու-
նին ձեռք ձեռքի տուած կը պարեն.
հարսն ալ կուգայ պարելու, սակայն
երեսը գոցած կարմիր հաստ քողով
մը որպէս թէ հարս ըլլալը մեծ մեղք
ըլլար, որուն համար տարինած էին
այդ պատիժը: Պարը կը տեւ երկու
ժամէն աւելի. մենք կը մեկնինք երթալ
հանգիստը բայց ոչ ամէն մարդ որով-
հետեւ հընդարձակ պիտի կատարուի տա-
կալին:

Առաւօտը մեկնելու օրն է. նախա-
ճար կամ ճաշը զարմեալ հարսին տունը
կ'ընենք, որմէ յետոյ օժիտի ծրարները
կը բացուին ներկաներուն ցոյց տալու.
այս պաշտօնի համար կարգուած կ'ընդ
երեւը չափով սխալի, ամէն մէկ նիւ-
թին ինչ բանի համար յատկանշալ ճըշ-
դի պիտի բացատրէ, ա'պա թէ ոչ հար-
կին մայրը ինչպէս զարմեալ պիտի մը
խառնութեամբ պիտի ուղղէ այդ սխալը
եւ ամօթէ: Հանդիսատեսներն ալ պար-
տին միաբերան դիւրի ամէն մէկ նիւթին
համար «Աստուած շնորհաւոր արասցէ»
բանաձեւը:

Եւ ան ողորմելի լալու մը եւ աշխա-
րու մեծ. հարսին աղգակներն ալ
լալեանի գեր ստանձնեալ են. բարձրա-
ճայն կ'ողան, անտարբեր չէ անուշտ
հարսն ալ. վերջապէս հաղթար եւ մէկ
նազնաբով հարք ոտքը սեռին դուռն
կը նետէ. ձին պատրաստ է. շատ ժա-
մանակ չանցնիլ: ա'լ միայն բարով,
երթեք բարով:

Հիմա հարսն ալ հասարակ մահկա-
ցուներու պէս ձիւ վերայ հեծած երե-
ւը գոցած հաստ քողով մը, Զաքարիայի
պատիմը եմթարկուած կը հետուի մեղ-
միայն իւր 8-10 տարեկան տղան հետ
կը խօսի, որ թարգմանի պաշտօն կը
կատարէ:

Յ. ԽԵՐՈՑԻԱՆ

ՀԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Բ

Մեղք գործել. ինչ ահա որ խօսք
մըն է աս բարեպաշտի մը համար եւ
ինչ անհամար մեղքեր կան որոնք ա-
ջէն ու ձախէն մեղի պաշարած են.
Կան ներկայ մեղքերը զորս մեր բուն
կամքով կը գործենք. կայ մահացու
մեղքը, կայ ներքին մեղքը, կան մտա-
ծութեան, փափաքի, խօսքի, գործի

եւ դանցադուրեան մեղքերը: Գործի
մեղքն է արգիւրուած բան մը ընել, դան-
ցադուրեան մեղքն է պատուիրուած
բան մը չընել: Կան տկարութեան եւ
չարամտութեան մեղքերը, կան զըլ-
խաւոր եւ ոչ-զլխաւոր մեղքերը: Գըլ-
խաւոր մեղքերը, ինչպէս ամէն մարդ
գիտէ, եթէ հատ են եւ որոնց հայերէն
հատը կը ըսենք, սակայն սխալ է ասի-
կա, որովհետեւ անպատճառ մահացու
չեն այդ մեղքերը, այլ պարզապէս զե-
խաւոր, այսինքն այնպիսի մեղքեր են
որոնք կրնան ծնունդ տալ ուրիշ շատ
մը երկրորդական մեղքերու: Կան նաեւ
մեղքեր զորս կը գործենք Աստուծոյ նը-
կատմամբ, մեղքեր՝ մեր նմաններուն
նկատմամբ եւ մեղքեր՝ մեր անձին նը-
կատմամբ:

Եւ սակայն այս մեղքերն ալ բան
մը չեն այն մեղքին քով զոր թէեւ
մենք մեր կամքով ու զիտակցութեամբ
ըր չենք գործեր եւ սակայն սարսափելի
մեղք մըն է: Ո'րն է այդ մեղքը:
— Ազգնական մեղքը: Մեղք մը որ
ծնած օրերինս միասին կը բերենք:

Ինչո՞ւ այդ մեղքը: — Որովհետեւ
Աղամ Դրախտին մէջ անհնազանդ զըտ-
նուեցաւ Աստուծոյ, եւ Եւային խոր-
հրդով կերտաւ արգիւրուած ծառին պտու-
ղէն: Հոռմական Եկեղեցին, Ս. Մա-
րիամէն դուրս, ամենքն ալ սկզբնական
մեղքով ծնած կը դաւանի: Տարեմտանի
ժողովը անէ՞ք մը վճռած է ասիկա 1563
դեկտեմբեր 3ին կամ 4ին, լաւ չեմ գի-
տեր:

Այն գաղափարը թէ մարդկութիւնը
առաջ երթանիկ էր ու յետոյ յանցանք
մը գործելով թշուառ եղաւ, գրեթէ
տեղեկութեան գաղափար մըն է ու ամէն
ժողովուրդներու աւանդութիւններուն
մէջ կը գտնենք (1):

Ներկայագիտութեան համար Ռա աւ-
տուծոյ երկրային իշխանութիւնը ոսկե-
ղար մը կը նկատուի. բանի մը պիտի
դանցութիւնը հաստատուի համար կ'ը-
սենք. «Ռա աստուծոյն օրէն ի վեր ա-
սանկ բան եղած կամ տեսնուած չէր»:
Նախնական երկնայինութեան մասին
նոյն հաւատքը կար նաեւ Արեւական ցե-
ղերուն մէջ ինչպէս նաեւ Սեմականե-
րուն մէջ:

Նախորդ յօդուածին մէջ ըսի որ,
ըստ Ջրադաշտի կրօնքին, առաջին մար-
դը Մաշիա եւ առաջին կինը Մաշիան
կը կոչուէին: Ասոնք շատ երջանիկ ան-
ցուցին իրենց մեղքաւորին. մարդը
կ'ըսէր. — «Կնիկ, Ահուրամազդան է
ջուրը, հողը, ծառերը, անասունները,
լուսինը, արեւը եւ բոլոր բարիքները
մեզի պարգեւողը, ասոնք ամենքը ա-
ղէկ ու մարդու արմատէ մը առաջ կու-
գան, փառք տանք Ահուրամազդային»:
Բայց ստույթիւնը եկաւ անոնց մտա-
ծուածի մէջ մտաւ եւ ըսաւ. «Ահուրա-
մազդան չէ ասոնք տուողը, հապտ
Անկրմանիւր»:
Մաշիա եւ Մաշիան
հաւատացին այդ չար ոգիին եւ իրենք
ալ մէջմէկ չար ոգիին եղան եւ իրենց
հոգին զփոխեցին մատնեցին:

Տալեան (դեւը), այսինքն ստույթիւն
ներ ըսողը, աւելի համարձակութիւն
առաւ եւ կրկին ներկայացաւ անոնց ու
բերաւ պատճառը զոր կերտէր
մեղքը: Եւ ասոնք ըսին. — «Եւ ասոնք
մեղքը չեմք գործել»:

Գաղղէական աւանդութիւններուն
մէջ նմանօրինակ պատմութիւն մը թէեւ
գրուած չենք գտնար, սակայն Ասորես-
տանի հին փորագրուած պատկերներուն
մէջ յաճախ կը հանդիպին խորհրդաւոր
բոյսի մը պատկերին որուն շուրջը երկ-
նային ոգիներ կ'ընդուն են, կարծես զայն
պահպանելու համար: Միջին հիւսիս
եւ է բնագիտ մը չէ լուսաբանած այդ

(1) Les Origines de l'Histoire, — par Fr. Lenormant. Ա. հատոր, Գլ. Բ.

պատկերներուն նշանակութիւնը, բայց
այդ պատկերները ցոյց կուտան որ շատ
կարեւոր նշանակութիւն մէկ անկար-
անուրանալի է թէ կրօնական դրոշմ մը
կը կրեն:

Շատ հաւանական է որ այդ խոր-
հրդաւոր բոյսը՝ այն նշանաւոր Գիտու-
թեան եւ Կեանքի ծառին մէկ անկար-
կութիւնն է, ծառ՝ որ այնչափ առաջ-
նակարգ դեր մը կը խաղայ սկզբնական
մեղքին պատմութեան մէջ: Չմոռնալ
ըսելու որ Գիտութեան կամ Կեանքի
ծառին աւանդութիւնը պարզական կը-
րօնքին մէջն ալ կար, ինչպէս նաեւ
հնդկական դիցաբանութեան մէջ:

Բանի՞ հատ էր այդ ծառը: Ս. Գիրքը
այս մասին շատ որոշ չէ: Տեղ մը կը
ըսէ. «Եւ տէր Աստուած զեանէն՝ տես-
նելու հաճելի եւ ուտելու աղէկ ամէն
ծառը, ու պարտէզին մէջտեղը կենաց
ծառը, եւ բարին ու չարը գիտնալուն
ծառն ալ ըսեցուց (1)»: Ուրիշ տեղ մը
կ'ըսէ. «Եւ տէր Աստուծոյ ըրած դաշտի
բոլոր գաղաններն աւելի խորամանկ
էր օճը. ու կրկան ըսաւ. Իրաւ Աստ-
ուած ըսաւ թէ պարտէզին ամէն
ծառն պիտի չուտէք: Եւ կնիկը օճին
ըսաւ, պարտէզին ծառերուն պտու-
ղէն: Բայց Պարտէզին մէջտեղը
եղած ծառին պտուղէն Աստուած ըսաւ.
Անկէ մի ուտէք, եւ անոր մի գուշէք,
որ չմտնիք: Եւ օճը կնիկան ըսաւ. Չէ
թէ անչոյ շատ պիտի մեռնիք, քանզի
Աստուած գիտէ թէ ան օրը որ անկէ
ուտէք աչքերնիդ պիտի բացուի, եւ
Աստուածներու պէս պիտի ըլլաք բարին
ու չարը գիտնալով (2)»:

Առաջին մասին մէջ, ինչպէս կը
տեսնէք, պարտէզին մէջտեղը երկու
ծառ կայ. երկրորդին մէջ՝ միայն Գի-
տութեան ծառը, իսկ Կեանքի ծառը
չեղաւ: Եւ այդ Կեանքի ծառը անօ-
գուտ, գրեթէ անհարկի ծառ մըն է,
որուն տեղ մը միայն խօսք կայ եւ որ
ընաւ դեր մը չի կատարէ:

Գաղղի օճին՝ աստուածաբանները ա-
ռած՝ ու Սատանայ մը չինած են անկէ,
մինչդեռ բնագիտին մէջ Սատանային
պիտի անգամ չիտեսնուի դեռ: Օր մը
գոցէ առիթ կ'ուսնենանք քննելու թէ
Սատանան երբ եւ ինչպէս մտած է Ս.
Գիրքին մէջ, բայց ապահովաբար Աղա-
մին ժամանակ տակաւին ո'չ կրօնաւոր
կար ո'չ ալ Սատանայ: Արդէն Ս. Գիր-
քը բացառապէս է. «Դաշտի բոլոր գա-
ղաններէն աւելի խորամանկ էր օճը»:

Օճը արդէն մեծ գեր խաղաղած է
հին կրօններուն մէջ, եւ շատ տեղ կը
հանդիպինք չար ու զորաւոր մեծ օճի
մը, որ խաւարը եւ աստելութիւնը կը
ներկայացնէ:

Ներկայագիտութեան մէջ կայ Աբաբ օճը
որ արեւին զէմ կը կուռի: Գաղղէա-Ա-
սորեստանցիները ունէին Աբաբ օճը
որ կը նշանակէ «Աստուածներու թշնա-
մին»: Պարսկական կրօնքին մէջ Անկ-
րոմէնիւսը՝ չարիքի աղբիւրը՝ օճի կեր-
պարանքով երկինքը ապակայնեղ փոր-
ձելէ ետքը, ինքզինքը մեր աշխարհը
կը նետէ: Հնդկական վեհապետներուն մէջ
կայ Ահի օճը որուն զէմ կը կուռի Ինդ-
րա՝ լուսաւոր երկինքի աստուածը:

Ինչպէս վերը ակնարկեցի, քրիս-
տոնէութիւնը Դրախտին օճը Սատանայի
փոխած է, այսինքն կ'ըսէ թէ Սատա-
նան օճի կերպարանքը մտաւ Եւան-
ջելիստի համար: Բայց աստուածաբա-
նութեան, գեները անկեալ հրեշտակներ
են զորս Աստուած զփոխելուն մէջ զլուս-

(1) Ծննդ. Բ. 9.
(2) Ծննդ. Գ. 1-7.

